

163.

MARIA MIRELA PODUȚ

Bată-te, găină sură,
Ieri ai fo' pă după șură
Ș-amu' ești cu struțu-n gură,
Ieri ai fo' pă după casă,
Ș-amu' ești la miri pă masă.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

Obiceiuri din Lăpuș

Mersul în cătănie

Când am mărș în cătănie, am mărș cu carăle cu caii, am fo 47 de feciori din satu ăsta, care am mers. Aveam 20 de ani. Am făcut 38 de luni de armată. Pregăteai un cufăr, îți puneai acolo tot ce-ți trebuia. Când ai ajuns acolo ți să lua tot. Un om de-aici din sat făcea cufere. O fo tâmplar și făcea cufere la toți militarii. Apoi cântam:

164.

Zî-mi ceteraș mai cu drag,
Să mă pot urca pă prag.
Eu pă prag când m-am suit
Nănașu' mi-o și otit.
Ca să-i dau lui găina,
Că plată bună mi-a da
Că nănașu n-are prunci
Și mi-a da bani de jurinci.
Că nănașu' prunci nu are.
Și nu-i pasă de parale.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

165.

Hai, să merem în grădină,
Să punem preț la găină.
C-aici n-o putem fa',
Că ne vede nănașa.
Și nănașa-i frumușică
Da-i mai dulce a mé guriță,
Că-s cocoană tinerică.
Bine-mi pare mie amu',
C-am celuit nănașu'.
Că găina mi-o plătit,
N-o fo bună de nimic.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

Nicolae Tulici (din Lăpuș); foto: Felician Săteanu

Io mă duc mândră-n cătane
 Tu rămâi și spală haine.
 De nu viu până la vară,
 Să știi că-i năcaz în țară.
 Vină, mândră, și mă vezi
 Până sunt livezile verzi
 Că pă când toamna a veni
 Nu știi dacă mi găsi.
 Mă duc în țări străine,
 Unde nu cunosc pe nime,
 Numa frunza și iarba
 C-aceie e și țara mea.¹

166.

Săracă găină sură
 Ieri erai pă după șură
 Și-amu' ești la noi în gură.
 Ieri erai pă după casă
 Și-amu' ești friptă pă masă.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
 Oncești, 2014

Străgătură la steag

Nunta

Tinerii méréu la joc în tăță duminica, în afară de duminicile din timpul postului. După ce vorbeau mai mult timp laolaltă și vedeau că să-nțăleg, méré fecioru cu părinții la pețit. Méré și cerea fata, apoi să-nvoiéu și spuneau tot ce-și doreau: care ce pun, ce zestre are fata. Erau cazuri când părinți fetei sau ai băiatului nu să-nvoiéu și atunci fujéu. Méréu la fată sau la băiat sau mai departe de casă, unde erau primiți.

Cu o săptămână înainte de nuntă, t'emătorii umblau pân sat și chemau oamenii la nuntă. Își puneau clop cu zgărzi iar t'emătorii de la mireasă purtau brâu tricolor, ceia de la mire erau fără brâu. Erau câte 6-8 t'emători, chiar și 12. La chemat mergeau numa t'emătorii, băieții. Fetele le puneau brăiele. Și mai era macău pe care-l purtau în mână. Li se mai făcea și câte un colac care să-nstruța. Dacă nu-i găsea acasă pe careva, lăsau vorbă la vecini. Vinerea să îmbla.

Nunțile se făceau după Bobotează, până înainte de postul Paștilor. Să făceau duminica. Sâmbătă era cusutu steagului. Să făcea joc la fată acasă și la mire acasă. Méré la fată cu t'emătorii sâmbătă sara și lua mireasa la joc. Fata-i aștepta cu masa pregătită, le dădea să mănânce și jucau. Apoi se duceau acasă fiecare. Duminica dimineața, fata se îmbrăca de mireasă și fecioru de mire. Fata se îmbrăca în costum popular. Avea cămașă nouă, model nou să fie cea mai frumoasă. Erau femeii în sat care știau să îmbrace mireasa. Și druștele ajutau la pregătirea miresei. I se împletea păru mai aparte. Să punea coroniță pe cap, să punea barșoanele. Este barșon de oiagă și barșon de flori. Cununa mniresi îi din mai multe rânduri și cu oglinzi. Fata purta barșon și la biserică sau când mergea la joc. Îi lua și băiatului cu care să-nțăleją la fel. Meréu duminica la joc în sat îmbrăcați așa. La fecior să făcé vara struț de flori din flori înflorite, din mușcate roșii, albe, roz și din țâpruși, o plantă cu frunze subțirele, ascuțite. La fată i să punea în coada împletită și o cipcă roșie, roz sau albă, da mai mult roșie era.

167.

Scutură stegar steagu'
 Nu-l țâne ca și paru
 Scutără stegar frumos,
 Nu-l țâne ca și un moș.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
 Oncești, 2014

168.

Scutură stegar steagu'
 Nu-ț țané ca praporu'
 Di pă un umăr pă altu',
 De s-a rupe, om fa' altu'.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
 Oncești, 2014

¹ Performer Nicolae Tulici, 82 ani, Lăpuș, 2015.

Strigătură cu grâu

169.

Mire mândru și-nfocat
Cum ai mârș, cum ai umblat,
Văd că nu ești năcăjât,
Cum ai mârș, cum ai zânit,
Văd că nu ești năcăjât.
Tare bine-ai târguit.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

Starea civilă se făcea înainte, nu în ziua nunții. Să făcea poate și c-o săptămână înainte. În ziua nunții, se aduna lumea la casa miresei, vecini, neamuri. Starostele tărostea la mireasă, își lua iertăciune de la frați, de la surori, de la fete, de la feciori. Înainte de a ieși din casă, să-nt'ina cu on pahar de horincă. Tatăl fetei înt'ina cu ea. Fata gusta un pic din horincă și restu o arunca peste cap. Făcea asta la fiecare prag pe care-l trece până la poartă, bea și-l arunca, apoi primea alt pahar și arunca țuica din el peste cap. Făcea asta ca să arunce rău din viață, să-ntâlnească binele. Când mergeau la cununie să făceau strigături, precum:

Mireasă pă casa ta
Plânge cucu și mierla.
Cucu cântă de iubire
Și mierla de despărțire.

La mire acasă tot așa se lua iertăciuni, să-nt'ina cu horincă și apoi arunca horinca păstă cap.

170.

Eu țap grâu pă tine mire,
Dumnezău te țâie bine
Și pă mireasă oi țapa,
Să-i sie dragă lumea,
Cum mi-i mie cetera.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

La biserică, mirele o aștepta pe mireasă. De la poarta bisericii o duceau doi t'emători până la intrarea în biserică. Mirele aștepta pă treptele de la biserică. Apoi se făcea cununia. Dacă mireasa era gravidă, nu i se puneă cununa pa cap, numai barșoanele sau era cu batic fără barșoane, fără nimic. Baticu era cumpărat de mire. După ora 12 noaptea îi țapa cununa și-i puneă baticul cumpărat de mire. Dacă era gravidă, i-l dădea de la început.

Când ieșeau din biserică, băiatu încerca s-o calce pe șlaiier ca să conducă el în casă. Dar și fata încerca să-l calce. Nănașele legau cipca de la cununie și câte noduri făcea nănașă, atâția copii va avea.

Apoi mergeau la mire acasă. Acolo îi aștepta soacra cea mare și înt'ina c-on pahar de horincă. Meréu de nurori fetele. Dacă nu să-mpăcau până la urmă să duceau acasă. Fecioru, dacă-i era dragă, mergea după ea, să muta. Era și când nu vroie bărbatu, numa să steie acolo și atunci aveau de suferit. Trebuiau să tacă, n-aveau ce comenta, trebuiau să facă ce-a zice soacra. La mire acasă erau așteptați cu grâu și cu busuioc și îi stopté cu adiasmă pă miri, pă nănași, pă druște și t'emători. Feciorii din partea mirelui méréu să ieie farfuria cu grâu de la druște. Să hârâiéu care-s mai tari. Să arunca cu grâu ca să aibă noroc, spor în casă, să aibă de toate. Apoi méréu la masă, tarostele méré și tărosté masa, să zicea Tatăl nostru.

Să juca mireasa pă bani. Prima dată o juca mirele, apoi t'emătorii, druștele și apoi ceilalți meseni. Nunta ținea până dimineața. Pă ceie zî iară să adunau după-masa și petreceau.

La o săptămână după nuntă să făcea o masă pentru nănași, să dădea un dar.

Strigături de mers la cununie

171.

Mult mă mir de iastă treabă
Că s-o strâns atâta babă,
Duce-vi-ți acas femei
Și puneți la siert păstăi,
C-or zini fetele bete
Ș-or mânca păstăi nefierte.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

Nașterea

Nu era voie să ieie femeia gravidă în poală poame, nu era voie să puie o floare după ureche că-i rămâne semn la copil sau de la fructe pată. Nu era voie să dea cineva după ea cu ceva, nici cu cireșe sau zmeură sau altceva, să nu arunce nimic spre tine că poate să rămână copilul cu semne. Nu era voie nici în glumă să ridice ceva tăios câtă ié.

Cocoană din Lăpuș; foto: colecția Maria Mirela Poduț

Femeia sângură avea grijă de ea, mergea la muncă încoace și-ncolo, nu avea ce face. Zâcea că dacă-i culoare mai deschisă la sân, îi băiat, dacă-i mai închisă îi fată. Dacă-i pătată pă față, era fată, dacă nu, băiat. Dacă sarcina e mai în față și nu se vede din spate îi băiat, iar dacă se vede, e fată.

Erau câte 3-4 moașe în sat. Femeia naștea acasă, în pat. Când îi venea sorocu, venea moașa la ea. Doar moașa asista la naștere. Dacă avea nevoie de ceva, o mai ruga pe soacra femeii s-o ajute. Dacă nu putea să nască femeia, se făceau rugăciuni. Se ruga acasă mama sau

172.

Suiți fete pă gunoi
Și vă uitați înapoi
C-or zini și după voi
Cu caru' cu patru boi,
Cu caru' cu șesă cai,
Păstă vo sută de ai.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

La mireasă

173.

Mireasă mândru gătată,
Deloc nu si supărată
Și să nu fii cu bănat
Că bun fecior ai aflat
De oameni întâie-n sat.
Și stăpâni ca să te țâie
Câte-n lume o să sie.

De la Ileana Drăguș, 75 ani,
Oncești, 2014

174.

Mireasă struț gătat
Amu di ce te-ai supărat,
Că bărbatu' nu ți-i frate
Să gândești că nu te-a bate,
Că soacra nu ți-i mamă
Să gândești că nu-l
îndeamnă
Că i-a spune tăt așa:
Bate-o dumineca.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

175.

Mireasă cununa ta,
Pune-on cui să te jelea,
Să jelea batâr o zi
Că fată mai mult nu-i si.
Să jelea batâr o lună
Că n-ai fo' fată nebună.
Să jelea batâr un an
Nu te-o rușinat șohan.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

176.

Măritată-i tare bine bine,
Da' nu sie după oricine,
Măritată-i bine tare
Da' nu sie după oricare.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

177.

Tu, mireasă, ca o floare,
La străini sii răbdătoare
Ca pământu' sub picioare.
Că străinu-i tăt străin,
De ai fa din apă zin.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

soacra, pă cine avé. După naștere, o unje pă femeie cu unsoare de porc pă burtă și-o lega cu un cearceaf peste burtă să-și revie. Moașa tăia buricu, spăla copilul. Să întâmpla să-i dea copilului nume după moașă. De obicei, părinții alejeu numele sau bătrânii. Puneau după cineva mai drag din familie sau nume de sfânt: Ioan, Maria, Gheorghe, Dochia, Ana, Vasile, Nicoale, Grigore etc.

După ce-o născut, femeia nu avé voie să iasă pă câmp, nu avea voie să facă mâncare, nu avea voie să margă la fântână. Să zicea că-i spurcată, nu avea voie să atingă lucruri mai importante. După 3 săptămâni i să făcea o molitvă, o dezlegare, atunci putea să margă în grădină, să iasă în câmp. Dacă era bolnav copilul, se făcea botezul la 2-3 zile. Când se boteza, copilul era dus la biserică de nașă. Se făcea o masă acasă, unde venea și moașa. Moașa se plătea după naștere cu bani ori cu altceva. După ce-o fost botezat copilul, mama trebuia să-l cumpere de la nașă. Fina pregătea pentru nănașă colac și-i mai dădea un cadou, bani sau altceva. Zicea: „Primește nănașă puținul meu cătă multu dumnitale”. Se zicea că dacă nu-l plătește, rămâne copilul a nănașii. Și pe moașă o răsplătea cu colac. De obicei era câte-o nănașă. Înainte își chema mirele o nănașă și aceie era și nănașa miresei.

Dacă era bolnav copilul, se vindea pă fereastră și-i schimba numele. Și nu-l mai striga cu numele de botez ci cu numele pe care i l-o dat cea care l-o cumpărat. De obicei, se vindea tot la nănașă. Tot ea trebuia să-i schimbe numele că atunci poate i se schimbă și boala la copil.

Se credea că vin ursitorile. Mai era și vorba că rău i-o ursit ursitoarea la naștere. Sau când era mai mare, se zicea că rea ursitoare o avut, când era fără de noroc. Se zice și-n ziua de azi. Ursitorile nu erau văzute de nimeni. Era bine să se pună cruciuliță, iconiță, carte de rugăciuni, busuioc în pătuțul copilului ca să alunge spiritele rele. Când trebuia să iasă din casă și lăsa copilul singur, mama punea cârligu de la sobă sau mătura pă pătuț sau pă legănuț, unde dormea copilul și cărți de rugăciuni că acele îl feresc.

Când se îmbăia copilul, era bine să se pună mușețel ca să-i curețe pielea, busuioc să aibă noroc, flori ca să fie iubit ca florile (petale de trandafir, mușcată etc.) și se puneau bănuți. Apa din prima scaldă și de obicei din toate scâlzile zice că-i bine s-o țâpi la flori sau la pomi unde nu-i așa multă îmbletă ca să hie copilul frumos, să fie iubit, harnic.

Personaje fantastice

Mama mi-o povestit c-o trebuit o dată să margă la oi la tata. Și cum o mârș noaptea cu lompașu, o auzât-o cântând pă Fata Pădurii, da în cântecu ei n-o descifrat nimic. Și o vinit on vânt de i-o stins lompașu. Zăcé că atunci îi bine să-ți faci cruce cu limba și să zici Tatăl nostru. Zăcea că te duce și te bagă și pân st'ini și cine știi pă unde. Zăce că mergea la stână și le făcea semne pă față la băieți sau

rămâneau neputincioși și nu mai puteau vorbi.

Mai erau Cele Frumusele care ieu și poartă lucruri. Vin ca on vânt și poartă lucruri. Se zice să te ferească Dumnezeu de vântul cel rău de mniazăzi, de mniazănoapte. La o femeie i-o luat pânza, cum o lucrat în zile de-aieste de primăvară, când îs sărbătorile primăverii: Capu primăverii, Dot'ia. Și dacă cineva țese pânză în zilele cele și-o duceau. Femeia ceie o scos pânza afară după ce-o gătat-o și-o pus-o pă rât. O venit Cele Frumusele, i-o luat pânza și-o dus-o înt-on vârful de păr și toată o încălcat-o acolo, n-o mai putut alejă nimic din ié.

Marți sara nu se lucra, nu se cosea, nu se torcea că vine Marți Sara și schimbă copiii sau pășăști tu ceva. Vinerea nu era bine deloc să lucră cu acul. Așă să lucră cu acu vinerea, dacă răbzi să-ți baje acu-n ochi. E o zî în care Domnu Iisus o suferit și-o pătimit.²

Casă tradițională din Lăpuș; foto: Felician Săteanu

178.

Tu, mireasă, ca o floare,
La străini sii răbdătoare
Ca pământu' sub picioare.
Că străinu-i tăt străin,
De îi fa' din apă bere,
Tăt nu-i fa' pă a lui plăcere.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

179.

Tu, mireasă, ca o floare,
La străini sii răbdătoare,
Că străinu-i ca și stinu'
Mai amar ca și pelinu'.
Răbdătoare dacă-i si
Tare bine te-or ibdi,
Cu palma și cu pumnii.
Răbdătoare de ti-i fa',
Tare mult te-or ajuta
Cu pumnii și cu palma.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

Hori

Am zâs, mamă, cătă tine

180.

Am zâs mamă, cătă tine,
Să mă dai, să sim vecine.
De mine n-ai ascultat
Și departe tu m-ai dat.
Da' mămucă te-ai temut,
C-oi zini după-mprumut
Și nu ți l-oi da mai mult.

De la Ileana Drăguș, 76 ani,
Oncești, 2014

² Performer Dochia Buda, 55 ani, Lăpuș, 2015.